

CAN XIFRÓ DE CALONGE

JAUME AYMAR i RAGOLTA - JOAN VICENS i TARRÉ

En el perfil urbà de Calonge hi destaquem tres torres: el campanar, quadrat, romànic, reformat a les darreries del segle XIX. La torre més alta del castell, de base circular del s. XIII, i reformada el s. XVIII i la torre de Can Xifró, del segle XIX. Aquest gran casal calongí és com una tercera fortalesa de la població. Encara avui porta el nom de can Xifró tot i que els propietaris de la casa van perdre fa molts anys aquest cognom ja que la propietat va passar als llinatges Paradedà i després Pallí⁽¹⁾.

La façana principal de la casa dona a la plaça del Xato. Té una ampla porta dovellada que fou parcialment malmenada a principis de l'actual segle en obrir un balcó a la sala principal. La pedra mitgera devia portar la data 1569 i la data fou repicada, gràcies al paleta autor de la reforma sota el referit balcó⁽²⁾. Al costat de Can Xifró hi ha unes ruïnes (porta dovellada i arcs) encara no estudiades. Són la part més alta del carrer de l'Aiguamoix després dit Anselm Clavé.

Can Xifró consta de soterrani, planta baixa i pis i és coronada per l'esmentada torre de molta visibilitat⁽³⁾. A la planta mitja hi ha un saló amb

(1) L'arxiu de Can Xifró va passar després a Can Vilanova de Cabanyes i es van vendre juntament amb la biblioteca de l'esmentada família. A l'arxiu parroquial de Calonge trobem documentat Antich xifró i Ferrer que morí el 23/11/1615. Se li feu ofici de Nostra Senyora segons consta a l'APC. Obits I fol. 54 rv).

(2) Vg. P. CANER, "Inscripcions a les llindes i teules pintades a Calonge", *Annals de l'Institut d'estudis Gironins*, XX (1970-71) p. 367. No consta res en canvi a "Castells i cases fortificades", del mateix autor sobre Can Xifró.

(3) P. CANER, *La Vall de Calonge*, Calonge, 1988 (Segona edició) p. 196).

1.- Vista general de Can Xifró. (Foto Joan Vicens).

pintures al sostre de finals de segle passat atribuïdes a Francesc Gimeno (1858-1927)⁽⁴⁾. Després de la guerra del 1936, morta la seva darrera propietària, Lluïsa Pallí i Paradedà, la casa va estar abandonada i per la casa veïna de Can Peia hi entrava la mainada⁽⁵⁾. Al pati hi ha una cisterna molt profunda.

Can Xifró fou probablement el bressol de Josep Paradedà i Sabater (Calonge 1778-Le-Puy-en-Velay? (França) 1837). Fill de Josep Paradedà i Xifró i de Lluïsa Sabater, nasqué a Calonge l'any 1778 i prengué l'hàbit del pare Sant Benet al monestir de Sant Feliu de Guíxols el 30 de juliol del 1796. Elegit abat del cenobi el 1814, el P. Paradedà va esmerçar el temps del seu abadiat (1814-1818) en la restauració del monestir, malmenat pels soldats francesos durant la Guerra de la Independència i en la reorganització de l'arxiu del monestir. Va tornar a ser abat del 1832 al 1835⁽⁶⁾.

(5) A l'interior es conservava en el nostre segle una espasa que l'historiador calongí Pere Caner va fer servir per una funció de teatre, també cartrons de botons que devien comprar a l'engrós, perquè eren tres germans i les criades.

(6) Acabat el temps de noviciat la professió monàstica va fer els estudis eclesiàstics i es va ordenar prevere. Més tard va exercir al monestir els càrrecs de vicari parroquial (1810 i ss) i de prior. (1814). El 1814 va ser elegit abat de Sant Feliu per un quadrienni. L'elecció la feu el

QUARTER GENERAL DELS LIBERALS

Can Xifró va ocupar un lloc d'excepció en les carlinades del segle passat. Hi ha notícies que fou el quarter general dels liberals durant la primera carlinada (1835). En el decurs d'aquesta, el dia 9 d'agost, fou assassinat el rector de Calonge, Mn. Bernat Torrent (havia nascut a Paret el 1771 i era sagristà de la parròquia des del 1820) que vivia a la veïna rectoria⁽⁷⁾. No obstant i la proximitat amb la casa que ens ocupa, sembla que els liberals no tingueren res a veure amb l'esmentat assassinat que fou un cop de poble.

Anys després, el 14 de gener del 1874, la pubilla de Can Xifró, anomenada Francisca Paradedà i Bou, filla de Joaquim i Llúcia, es va casar amb Josep Pallí i Martinell (calonge, 1846-1912)⁽⁸⁾, cap dels monàrquics isabelins de Calonge, els anomenats sipais⁽⁹⁾. Pallí, en la última carlinada

Capítol General de la Congregació de Valladolid a la qual pertanyia el monestir guixolenc. Durant el temps del seu abadiat va fundar a Sant Feliu una Congregació de religioses d'ensenyament sota l'advocació de la Mare de Déu dels Dolors -a qui el poble anomenava "les Beates Negres" pel color del vel que portaven. Aquestes religioses perduraren fins el 1936, després d'haver-se incorporat a la Congregació de Terciàries Caputxines de la Divina Pastora, fundades pel venerable exclaustat caputxí Josep Tous a Ripoll l'any 1850. Acabat el seu abadiat l'any 1818, exercí novament el càrrec de Vicari Parroquial (1824-1832) fins l'any 1832 en que fou reelegit abat del monestir guixolenc. El 29 de juliol del 1835, arran de l'exclaustació, hagué d'abandonar el monestir. Els monjos foren enviats a Barcelona i a Mallorca, des d'on pogueren emigrar cap a França amb la idea de reorganitzar la comunitat a Perpinyà. Però no reeixiren en aquest intent perquè els menaren cap a Le-Puy-en-Velay, com a professors del Gran Seminari, dirigit pels sulpicians. Poc temps després (1837) l'abat moria i quedava com a superior de la dispersa comunitat el P. Isidor Gil i Dalmau, que poc després es traslladava a l'abadia de Sant Pere de Solesmes invitat per dom Guéranger i el mateix va fer l'ex-abat, P. Maur Gras. Vegeu E. ZARAGOZA, *Abadiologia guixolense*. Sant Feliu de Guíxols, 1982, pp. 106, 107 i 111. "Un calongí il·lustre: l'abat Josep Paradedà, Àncora, Nadal, 1985.

(7) J. AYMAR, *Els secrets de Sa Bardissa*, Calonge (2a edició), 1995 pp. 7-14.

(8) Josep Pallí i Martinell (Calonge, 1846-1912) nasqué a Calonge el 25 de febrer del 1846 i fou batejat l'endemà a la parròquia de Sant Martí per Jaume Colomer, prevere sagristà. Pares: Esteve de Calonge i Josepa de Parlabà. Avis paterns Josep Pallí i Raimunda Jofra, de Calonge. Avis materns: Gaietà Martinell i Rosa Solés de Parlabà. Padrins: Joan Clara de Calonge i Raimunda Pallí i Martinell, soltera i natural de Parlabà. APC. Baptismes, vol. 3 fol. 227 v.). D'ací es dedueix que els pares visqueren a Parlabà, on va néixer la filla gran Raimunda.

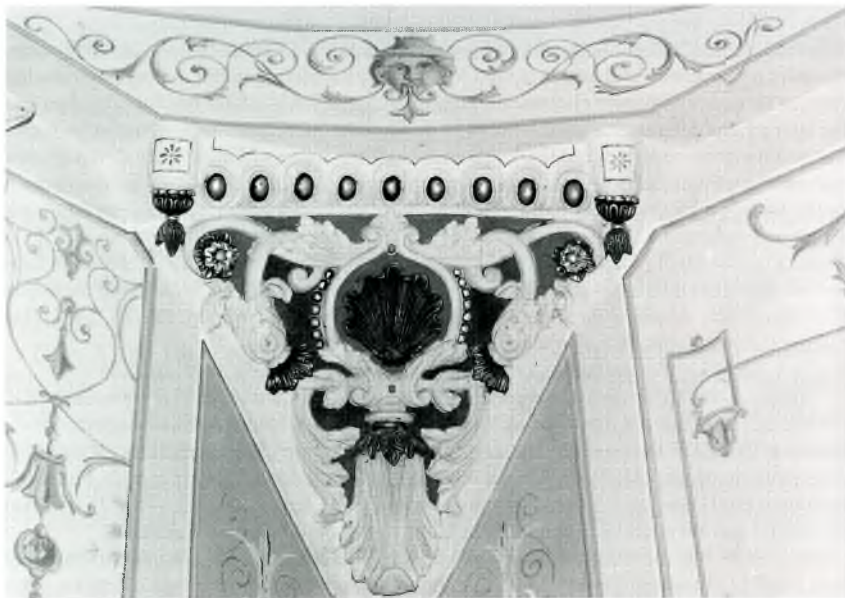
Josep Pallí i Martinell fill d'esteve (+) i de Josepa, es va casar (prèvia dispensa d'amonestacions) amb Francisca Paradedà i Bou, filla de Joaquim i Llúcia, a l'església parroquial de Sant Martí de Calonge el 14 de gener del 1874, tenia 27 anys. Testimonis: Mn. Josep Hortal, coadjutor i Manuel Paradedà. Signa Ferran martí, ecònim (APC, vol. 6 fo. 8 rv.). Josep Pallí i Martinell morí a Calonge el 8 de febrer del 1912, als 66 anys. Era fill d'esteve Pallí i Jofra de Calonge i de Josepa martinell i Solés de Parlabà. Casat amb Francisca Paradedà i bou, deixa tres filles anomenades Josepa, Lluïsa i Mercedes. Feu testament davant del notari de Palamós José Bellido. El dia següent fou sepultat. Signa Antoni Ametller prevere coadjutor (APC. Obits, 8. fol. 213v.)

(9) Nom que es donava vulgarment als voluntaris dits de la llibertat que estaven a sou de les Diputacions provincials catalanes després de la revolució de setembre del 1868.

—la qual fou la més moguda a Calonge— sofrí persecucions, fou ferit i la seva casa moltes vegades assaltada⁽¹⁰⁾.

Altres sipais de la població eren Narcís Casademont (Met Puig), Pere Casademont (Puça), Leandre Sala (es Maco de l'Illa), en Molla (que tocava la verrea), en Xumeu, es Funei (veí de l'Illa), en Jofre (de Cal Só, avantpassat de l'Hortènsia Jofre), en Sever Lloret (del Mas Lloret actualment Pijoan), en Pere Clara (Mont) i en Vergeli (es Menut Carreter)⁽¹¹⁾.

El cap dels carlins calongins era en Medir Reixach i els seus més fervents correligionaris foren "es Xupí", oficial, amb el sobrenom de guerra de "el Ros de la Brigada", en Descaire, en Rosselló, l'avi Maiola i es "Punxó" Terrades⁽¹²⁾. També havien estat carlins alguns rectors de la parròquia de Sant Martí com el citat Bernat Torrent i el Dr. Joan Planas i Congost (Navata 1810-Girona, 1886) que fou ecònom de Calonge entre el 1835 i el 1845. El Dr. Planas fou redactor de EL NORTE⁽¹³⁾ i es presentà a les eleccions de les constituents del 1869. Fou una de les figures més dinàmiques de l'església gironina al segle XIX.

2.- Detall de les guixeries del saló de Can Xifré. (Foto Miquel Paradedà).

(10) CANER, 122.

(11) CANER, op. cit, pp. 122-123.

(12) CANER, loc. cit.

(13) J. CLARA, Notes sobre la premsa carlina a Girona (1868-1876).

De la segona guerra carlina, o dels matiners, fins al 1936 restà a Calonge un record: l'espasí de Victorià Ametller i Vilademunt (Banyoles, 1818 - Alcalà de Henares, 1884) que va ser el cap militar més destacat de les petites partides de caràcter republicà que al Prínpat van combatre contra el bàndol carlí.

L'espasí d'Ametller es conservava al cambril de la Mare de Déu del roser, com un ex-vot⁽¹⁴⁾.

Sobre la tercera guerra carlina tenim notícia d'alguns episodis relacionats amb la vila de Calonge i també amb Can Xifró. El dia 2 de maig del 1872, a dos quarts de cinc de la tarda, el mític general carlí Francesc Savalls i Massot (La pera, 1817 - Niça, 1885), procedent de la Bisbal, arribà a Calonge i exigí una contribució. Al cap de poc el coronel liberal Aranda sortí també de la Bisbal al seu encontre. L'alcalde constitucional no va donar importància als voluntaris comandats per Josep Pallí, cosa que va ofendre al governador militar de Girona, el qual en una dura nota (11 de novembre de 1872) demana al batlle que doni suport als voluntaris. El mateix Savalls, el 29 d'octubre va pernoctar a Calonge i a poca estona d'haver abandonat la vila hi entrà Cabriteny el qual havia fet nit a Palafrugell.

Els municipis s'anaven avisant de les vicissituds de la guerra. El 10 de gener del 1873, l'alcalde de Calonge, Joan Mir comunica al de Sant Feliu que a les tres de la tarda, acaba de rebre de l'alcalde de Palamós un avís segons el qual es carlins amb cavalleria, infanteria i artilleria eren a Torroella i sortien en direcció a Verges emportant-se com a ostatges l'Ajuntament i alguns cavalls⁽¹⁵⁾. El 18 de juliol d'aquell any, els carlins sorprengueren de matinada als habitants de Santa Cristina i s'emportaren persones, entre d'altres, l'alcalde i el secretari. El capità dels voluntaris d'aquella població perseguí els carlins i en arribar a Romanuyà va escriure una nota al batlle de Calonge demanant que reunís forces i les enviés als Metges⁽¹⁶⁾.

El 14 de juny del 1874 els carlins abandonaren Llagostera i sortiren de Sant Feliu de Guíxols en direcció a Palamós. el dia 11 de setembre del mateix any, un centenar de voluntaris calongins, mobilitzats per Josep Pallí, s'ajuntaren a les forces que guardaven Sant Feliu de Guíxols. En saber-se que a Calonge uns quatre-cents carlins d'infanteria i uns cinquanta de cavalleria al comandament de Pujol, exigien el pagament d'una contribució i que s'havien apoderat d'uns ostatges, el comandant militar d'aquella

(14) Dit per Joan Isern i Cama.

(15) AHSFG. Papers militars. Document facilitat per Lluís Esteve.

(16) A.M.C. Correspondència d'alcaldes. 1873.

ciutat, Villamir, va disposar que dues companyies encapçalades pel comandant Manuel Otero sortissin cap a Calonge a combatre l'enemic. En arribar la tropa a Calonge, els carlins ja s'havien fet escàpols cap a Palamós. Vers allí es dirigiren els perseguidors, però els tradicionalistes, en saber la nova, partiren cap a Palafrugell on reberen reforços de Vilahur.

Un altre episodi és el que s'esdevingué el 21 de gener del 1875 quan la ronda de la Bisbal va sorprendre una comissió carlina que recaptava la contribució a Calonge; en veure el perill la comissió partí deixant un llibre talonari, quatre llibres de cèdules, vàries llibretes de repartiment i 830 pessetes⁽¹⁷⁾. Amb tots aquests esdeveniments la vila va viure un període d'inquietud i de molèsties per part dels dos bàndols combatents puix durant el seu pas prenen la població com si fos terra conquerida⁽¹⁸⁾.

El cabdill carlí Rafael Tristany i Parera (Ard' vol, 1814-Lorda, 1899) que va ocupar càrrecs de màxima responsabilitat en aquesta guerra, quan va venir a Calonge va atacar can Xifró directament. Per tradició oral sabem que els carlins van arribar a esquinçar amb les baionetes els vestits de seda que es guardaven a les arques de la casa⁽¹⁹⁾. En Pepet Pallí i es Menut Carreter, s'escaparen i tiraren cap a Can Vilobí, cas Marrel i cas Secretari.

Es Menut fou ferit per les descàrregues dels carlins que els perseguien, en els dos ventres de les cames i la sang que li rajava de les ferides, eren el senyal que servien de guia als seus perseguidors. S'aturà i ho embenà fortament, ficant-se dins la boscúria, on no el trobaren malgrat buscar-lo detingudament. D'aquesta feta es marcaren dues creus en el camí i durant molts anys tots els qui passaven per l'indret cuitaven a marcar-les si s'havien fet una mica esborradisses⁽²⁰⁾.

D'altra banda sabem que la filla gran de Josep Pallí, Josepa, va néixer accidentalment a Sant Feliu de Guíxols el 1875 puix el seu pare, hi havia hagut de marxar a cuita corrents, junt amb la seva muller de Calonge, empaitats pels tradicionalistes⁽²¹⁾.

Com que Josep Pallí tenia un alt deute amb Josep Bonifaci Vilanova i Bou (Calonge, 1846 - Barcelona, 1902) vescomte de Vilanova de Cabanyes, les coses s'arreglaren amb el matrimoni de la seva filla Pepita, amb el fill del vescomte, Josep Maria, que no hi era tot ⁽²²⁾. Pepita Pallí Paradedà

(17) J. GRAHIT, *La última guerra carlista en Gerona*. Anals de l'IEG, vol. V.

(18) CANER, op. cit. p. 122.

(19) La veu popular deia: "Noies, noies, carlins, tites, tites, totes a dins".

(20) CANER, pp. 135-136.

(21) CANER, loc. cit. p. 163.

(22) "En el día diez y ocho de febrero de mil ochocientos noventa y cuatro en la parroquial Iglesia de San Martín de la presente villa de Calonge, obispado de Gerona, yo el abajo firmado Cura Ecónomo de la misma, obtenida la dispensa competente de tercer grado simple de

coneguda popularment com la "vizcondesa" fou una gran dama, morí a Barcelona el 1952. Residí a Can Xifró.

La segona filla, anomenada Lluïsa (Calonge 1877 - 1939) romangué soltera i vivia a la casa pairal⁽²³⁾. La filla petita Mercedes (Calonge 1884-1986) va viure 101 anys. Es va casar amb Josep Galceran i Font el 24 d'octubre del 1912, a l'església del Sagrat Cor de Jesús de Girona, Tingué una filla anomenada Marina.

consanguinidad al igual que las proclamas con los demás requisitos legales, en presencia de los testigos Jaime Casademont y José Pujol, vecinos de esta villa, uní en Santo Matrimonio a Don José María de Vilanova, soltero de edad veinte y tres años, natural de Granollers del Vallés, vecino de esta de Calonge, hijo del Excmo. Señor Don José Bonifacio de Vilanova, Vizconde de Vilanova de Cabañas, distrito municipal del dicho Calonge, y la Excmo. Doña Adelaida de Planas, natural de Fitó, Hacendados, consortes vivientes, con Doña Josefa Pallí, soltera de edad diez y ocho años, hija de los consortes D. José Pallí y Doña Francisca Paradedada, natural la primer de S. Feliu de Guíxols, pero vecinos los tres de esta misma villa de Calonge, hacendados. Doy fe, Jaime Prats, Cura ecónomo. (APC. vol. 6, fol. 163 v. y rv.).

(23) Els seus padrins de baptisme foren Francisco Paradedada, advocat i oncle, i l'àvia materna. Morí a calonge el 7 de maig del 1939. (APC vol. 10 fol. 22).